

FORMAREA STATULUI MOLDOVENESC ȘI CONSTITUIREA SISTEMULUI TRADIȚIONAL DE ADMINISTRARE (II)

Alexandru ROMAN,
rector al Academiei de Administrare Publică
pe longă Președintele Republicii Moldova,
doctor habilitat on științe istorice, profesor universitar

SUMMARY

The present compartment of the study, dedicated to the 650 anniversary since the creation of the Moldovan State, is aimed on the analysis of the contribution of state functionaries to the constitution and development of the Moldovan culture. It was namely through culture that the Moldovan State and the traditional system of administration were strengthened. This is an novel tentative, as such thematic studies have never been undertaken until now, not even in the fundamental work elaborated and published by us within the Academy "The History of Public Administration from Moldova". Obviously, the central and local administrative structures of the Moldovan State were plenary concerned with the evolution of

de la ontemeierea Statului Moldovenesc se axează pe analiza aportului funcționarilor de stat la constituirea și dezvoltarea culturii moldovenești. Asume prin cultură se consolida statalitatea moldovenească și sistemul tradițional de administrare din Moldova. Aceasta este o tentativă inedită, deoarece până acum, practic, niciodată n-au fost publicate asemenea studii tematice (inclusiv on lucrarea fundamentală elaborată de noi și editată on cadrul Academiei „Istoria administrației publice din Moldova”). Evident, structurile administrative centrale și locale ale Statului Moldovenesc s-au preocupat plenar de evoluția culturii și tradițiilor populare.

Geneza culturii autohtone moldovenești, care contribuia la consolidarea societății și a sistemului administrativ, oncepe din ultimele secole de antichitate (I - IV e.n.). Aceasta a fost influențată substanțial, chiar din start, de rolul decisiv al culturii și civilizației antice latino-romane de factură elitară, formată prin prezența ondelungată a celebrului poet roman Ovidius on ținuturile getice de la gurile Dunării și Mării Negre. Pe parcursul unei ondelungate perioade de mai mult de o jumătate de mileniu on bazinul carpatodanubian - nord - pontic s-a constituit treptat un complex integru al culturii, spiritualității și civilizației naționale cu particularitățile sale definitorii. Cultura

națională s-a materializat definitiv în cadrul teritorial al Statului medieval Moldova, undeosebi în contextul evolutiv al sec. XIV-XVII.¹

Sub aspect calitativ trebuie să menționăm că civilizația și cultura medievală moldovenească au particularitățile și trăsăturile lor distincte, fiind, de fapt, o parte componentă a civilizației și culturii europene.

Imediat după constituirea Statului Moldovenesc, uneori, pentru necesitățile aparatului de stat, se folosea limba latină. Aceasta se datorează atât păstrării și perpetuării tradițiilor și originii romane a populației băștinașe și a culturii sale scrise, cât „mai curând, legăturilor mult mai recente stabilite cu statele vecine de rit romano-catolic: Ungaria, Polonia, Veneția...”². Onsă limba latină a fost folosită în Moldova istorică doar sporadic în cancelariile domnești (undeosebi, în administrarea politicii externe a statului) și aproape complet lipsește în administrația internă. În structurile administrative centrale și locale se utiliza, de regulă, limba slavonă.

În completare la informația din prima parte a sintezei prezentate în revista „Administrarea Publică”, (nr.4, 2007), vom menționa că dezvoltarea culturii și artei moldovenești a influențat benefic și procesul consolidării atributelor aparatului de stat din Țara Moldovei. Bunăoară, aceasta s-a răsfrânt pozitiv asupra perfectării continue a stemei de stat.

Dacă cea mai veche pecete domnească (sigiliu) cu stema moldovenească ține de un hrisov semnat de domnitorul Petru I Mușat încă în anul 1377, care avea următoarea legendă pe marginea

sigiliului: Petrus voivoda Moldavien-sis (în limba latină), apoi, ulterior, a evoluat forma și conținutul ei. Inițial, pe stema Țării Moldovei era capul de bour (zimbru) cu o stea între coarne, flancat la dreapta de o roză (soare) și la stanga – de luna stilizată (sau semiluna), fiind elementele de bază ale sigiliului de stat, steagului Moldovei și a monedelor moldovenești (groșii). Timp de coteva decenii de la fondarea statului capul de bour (zimbru) avea coarnele recurbate în afară. Stema oși modifică înfățișarea începând cu anul 1409, când domnitorul Alexandru cel Bun, în cadrul reformelor administrative, schimbă forma lor și de acum înainte coarnele zimbrului sunt curbate înăuntru, se schimbă, de asemenea, și forma stelei, devenind cu 5 colțuri.

Astfel, majoritatea sigiliilor domnești aveau pe ele legenda în limba slavonă. De exemplu, în perioada domniei lui Roman I - Печать ио Романа воевода Земле Молдавской, plasată pe un hrisov datat cu ziua de 30 martie 1392; pe sigiliile domnitorului Alexandru cel Bun - Печать Олександра воеводы, ѿсподарь Земли Молдавской; pe sigiliile domnitorului Ștefan cel Mare - Печать Ио Стефана Воевода ѿсподар Земли Молдавской.

Pe parcursul secolelor XV – XVI stema Țării Moldovei, practic, rămânea neschimbată și cele mai semnificative modificări țineau doar de cele ale formei scutului.

Documentele istorice atestă că o etapă distinctă în răspunderea scrisului și a culturii scrise pe meleagurile moldovenești, chiar de la formarea statului, este reprezentată de scrisul chirilic în limba slavonă bisericească

(alfabet inventat de marii cărturari bizantini și bulgari Chiril și Metodiu în deceniile șapte – opt ale sec. IX, utilizând drept bază în acest scop alfabetul grecesc). Începând cu sec. X, de când datează cele mai vechi inscripții în această limbă de pe teritoriul nostru național, scrisul chirilic în limba slavonă a avut răspunderea cea mai largă în acest spațiu, mai ales după întemeierea Statului Moldovenesc.² În fond, limba slavonă promovată la nivel statal de biserica ortodoxă creștină, practic din sec. X și până în primele decenii ale sec. XVII, a avut același rol ca și limba latină în vestul și centrul Europei (la popoarele de religie catolică, preponderent).

Cultura și civilizația medievală a Moldovei istorice au lansat cele mai mari personalități în domeniu, undeosebi în perioada domnitorilor celebri: Alexandru cel Bun (1400-1432), Ștefan cel Mare (1457-1504), Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546), Vasile Lupu (1634-1653) ș.a.

Printre primii, sub aspect cronologic, mari animatori ai vieții spirituale se evidențiază cărturarul Grigore Țamblac (1365-1419). Extrem de importantă pentru evoluția ulterioară a vieții cultural-spirituale a fost realizarea în 1401 a misiunii Patriarhului de la Constantinopol de a sosi în Moldova și a negocia la Suceava cu autoritățile moldovenești în scopul reglementării relațiilor bisericii bizantine cu mitropolitul domnitorului Alexandru cel Bun și biserica ortodoxă din Moldova în ansamblu. Printr-o activitate susținută pe parcursul a circa 5 ani de aflare în țara noastră, datorită calităților sale deosebite de diplomat, Grigore Țamblac

a reușit să obțină recunoașterea oficială a Mitropoliei Țării Moldovei în frunte cu Iosif Mușat din partea Patriarhiei din Constantinopol.

Totodată, cea mai importantă operă elaborată în Moldova istorică de la fondarea statutului este considerată Mucenicia sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit la Cetatea Albă (scrisă în 1402), ce reprezintă prima lucrare originală în literatura din Moldova. Deși celebra operă n-a ajuns în original până în prezent, cea mai veche copie identificată datează din 1439, fiind elaborată de ilustrul copist Gavril Uric de la Neamț.

Gavril Uric, renumit copist, caligraf și miniaturist, era descendent dintr-o familie de mici funcționari ai Cancelariei domnești. Specialiștii consideră că cel mai vechi dintre manuscrisele copiate de Gavril Uric este datat cu anul 1413 și se păstrează la Arhiva Centrală de Acte Vechi din Moscova.³ Punând prin opera sa temeliile curentului cultural – cărturăresc numit și izvodul moldovenesc, acesta a fost continuat și nuanțat în perioada de înflorire culturală din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, care apoi s-a conturat definitiv în vestita școală moldovenească de copiere și ornamentare a cărții manuscrise.

Printre ultimii reprezentanți ai literaturii de limbă slavonă din Moldova istorică se evidențiază undeosebi Petru Movilă (1596-1647), fiul domnitorului Moldovei Simeon Movilă (1606-1607). Devenind onalt prelat bisericesc și om de cultură, inițial și-a făcut studiile la universitățile din Craiova și Paris, pose-da la perfecție limbile slavonă, greacă, latină, polonă și ucraineană. Relativ tîrziu, deja în 1627, Petru Movilă devine

arhimandrit al celebrei mănăstiri Lavra Pecerska din Kiev, apoi și mitropolit al Kievului și Haliciului (1633), întemeind și prima școală superioară din Ucraina – Academia Kievo – Movileană. Ilustrul nostru compatriot, Petru Movilă, a întemeiat la mănăstirea Lavra Pecerska și o tipografie modernă de mare capacitate care tipărea cărți bisericești și laice, diverse manuale pentru întreaga lume ortodoxă.

On contextul consolidării administrativ – statale, un efort administrativ extraordinar on cadrul evoluției culturii medievale l-a reprezentat inventarea și utilizarea tiparului. Invenția savantului german Joharin Gutenberg și, respectiv, apariția tiparului on Europa (1440-1450) au constituit un fenomen deosebit, ce a provocat o adevărată explozie culturală on întreaga lume. Printre primele tipografii care au tipărit cărți cu caractere chirilice on limba slavonă veche vom menționa cele din Polonia (din capitala ei, Cracovia, 1491), Muntenegru (1494), Țara Românească (1508), Transilvania (1528) etc.

Impulsionarea utilizării pe larg a tiparului on Moldova este legată de activitatea mitropolitului Petru Movilă. On prima jumătate a sec. XVII el a acordat un mare sprijin prin meșterii tipografi și profesori, care au pus bazele activității tipografiilor proprii din Compulung (Muntenia, 1635) și Iași (Moldova, 1642). Această personalitate marcantă a vieții spirituale din țările est-europene, prin înțelegerea preliminară avută cu mitropolitul Varlaam și domnitorul Moldovei Vasile Lupu, a trimis, de asemenea, on capitala țării, la Iași, un grup de dascăli cu diversă literatură on limba latină on frunte cu Sofronie

Pociațki. Anume ei au pus on anul 1640 temeliile învățământului superior on Moldova istorică, având ca model Academia Kievo–Movileană. La Iași a fost creat Colegiul Vasilian (cu statut de Academie).

Concepțiile politice și social-culturale ale Mitropolitului Petru Movilă sunt expuse on una din lucrările sale sub formă de îndrumări sau sfaturi către fratele său, Moise Movilă, inclusă sub formă de prefață la lucrarea sa tipărită la Kiev on anul 1631, intitulată Triod ales. Cunoscutul istoric-medievist P. Panaitescu apreciază această operă ca pe o lucrare „de o deosebită importanță istorico – literară”, situând-o la același nivel cu sfaturile domnitorului țării vecine Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Alți specialiști consideră că „sfaturile pe care învățatul prelat le dă fratelui său au on vedere nu numai răspunderea culturii și sprijinirea bisericii, ci și fericirea celor supuși, spiritul de dreptate ce trebuie să-l călăuzească pe domn on apărarea țării față de cei care încearcă s-o cotopească”⁴.

Un aport la fel de important la procesul evoluției culturale din Moldova istorică l-a adus mitropolitul Varlaam (numele său de mirean fiind Vasile Moțoc). Devenit inițial egumen al mănăstirii Secu, ctitoria Mitrofaniei și a lui Nestor Ureche (1602) – părinții cronicarului Grigore Ureche, prin 1610 deja termina de întocmit traducerea din limba slavonă on limba maternă a manuscrisului Scara paradisului. Și mai prodigioasă a fost activitatea sa on următoarele decenii. Egumenul Varlaam devine chiar și sfetnic personal al domnitorului Moldovei Miron Barnovschi – Movilă (1626-1633). On

calitatea sa de funcționar de stat, curond este numit de către domnitor on fruntea unei solii diplomatice, trimise cu o comandă specială pentru executarea unor icoane deosebite la țarul Rusiei Mihail Fiodorovici Romanov și Patriarhul Moscovei Filaret Nikitici. On cadrul acestei solii, on toamna anului 1628 - primăvara anului următor, a poposit la Kiev la mănăstirea Pecerska Lavra, fiind oaspetele pămonteanului său, al arhimandritului Petru Movilă.

Varlaam s-a aflat on misiunea sa la Moscova din martie și ponă on decembrie 1629. Datorită prestigiului său cărturăresc și de mare organizator, on 1632 Varlaam este „uns” (ales) mitropolit al Țării Moldovei. On anul următor, anume el a condus slujba de oficiere – sfințirea on biserica moldovenească din Lvov (inițial Liov și ulterior Lemberg), cu ocazia primirii de către Petru Movilă a titlului de mitropolit al Kievului și al ontregii Rusii. Ultimul a acordat ulterior un mare ajutor fraților de songe din Moldova și Muntenia on promovarea tiparului, on editarea cărților etc.

Mitropolitul Varlaam a desfășurat cea mai vastă activitate cultural-spirituală on perioada aflării la tronul Moldovei a lui Vasile Lupu (Coci). Domnitorul a susținut faptele mitropolitului timp de aproape două decenii.

Un important eveniment reprezintă și faptul real cond on 1639 mitropolitul Varlaam figura printre cei 3 candidați (alături de Portirie, mitropolit al Niceii, și Partenie, mitropolit al Adrianopolului, căruia și i s-a dat preferință), la onaltul titlul de Patriarh al Constantinopolului. La hotarul anilor 30-40 ai sec.XVII mitropolitul era angajat on

soluționarea unor probleme de mare prestigiu cultural – spiritual din Țara Moldovei, inclusiv: onălțarea și sfințirea catedralei mănăstirii Trei Ierarhi din Iași, a Colegiului slavo – greco – latin și a tipografiei proprii etc.

Precum mărturisesc documentele, on anul 1643, la Iași, on așa-zisul tipar domnesc, se editează prima operă monumentală – Cazania lui Varlaam. Autorul ei, mitropolitul Varlaam, a alcătuit și a editat on anul următor și Predoslovio. Este foarte important să menționăm că un exemplar al acestei extraordinare opere a lui Varlaam se află on prezent la Biblioteca Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Mitropolitul Dosoftei (1624-1693), de asemenea, și-a adus aportul la dezvoltarea culturii naționale. Fiind episcop de Huși (1658) și episcop de Roman (1659), poseda limba latină și greacă veche, precum și limbile moderne – polonă, ucraineană, rusă, neogreacă, on anul 1671 este ales mitropolit al Țării Moldovei.

Un rol prioritar on evoluția culturii naționale l-au jucat principalele cronic moldovenești, care reflectau nivelul consolidării spirituale a societății. Printre primii și cei mai mari cronicari ai Țării Moldovei un loc deosebit ol ocupă istoricul Grigore Ureche (1590-1647). Principala sa operă literară tipărită este cronica Letopisețul Țării Moldovei, care se deosebește radical de lucrările scrise on sec. XV-XVI, inclusiv:

- Letopisețul Țării Moldovei este scris nu on limba slavonă (ca ponă atunci), ci on limba maternă, pentru prima dată on istoria cronografiei țării;

- dacă letopisețele anterioare slavo-moldovenești se scriau la comandă,

atunci opera menționată este elaborată din proprie inițiativă;

- Letopisețul Țării Moldovei nu mai este scris de un preot bisericesc, ci de o persoană laică, cu onaltă funcție on aparatul de stat al Moldovei.

Cronicarul Grigore Ureche era descendent dintr-o veche familie cu bogate tradiții on aparatul de stat, arborele genealogic al căruia ajunge ponă la un strămoș cu numele „Ureache”, contemporan cu Ștefan cel Mare. Predecesorii săi au deținut onalte dregătorii on Sfatul domnesc al Țării Moldovei. Ulterior, on anul 1627, și Grigore Ureche devine al treilea logofăt, ajungond, astfel, on anturajul apropiat al domnitorului țării. Avansează vertiginos pe scara ierarhică administrativă, ajungond on cele mai onalte dregătorii de stat. On perioada domniei lui Vasile Lupu, oncepond, după ce mai bine de 15 ani consecutivi s-a aflat on Sfatul Domnesc, cu anul 1643, Grigore Ureche este numit Mare vornic al Țării-de-Jos, funcție pe care a deținut-o ponă la sforșitul vieții sale. Aflondu –se ontr-o funcție de stat deosebit de onaltă și cunoscond on afară de limbile maternă și limba latină, poloneză și slavonă veche, Grigore Ureche a alcătuit și a lăsat posterității o operă istoriografică extrem de valoroasă. Autorul și-a intitulat măreața sa operă Letopisețul Țării Moldovei, de cond s-au descălicat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scris de la Dragoș vodă ponă la Aron vodă. Sub aspect cronologic, Letopisețul cuprinde perioada de la ontemeierea Țării Moldovei ca stat independent din 1359 și ponă la domnia lui Aron vodă on anul 1594. Cu regret, opera lui Grigore Ureche nu s-a păstrat on origi-

nal, ajungond ponă la noi prin coteva copii mai torzii. On acea ondepărtată și controversată situație, pierderea manuscrisului autograf al cronicarului a făcut ca Letopisețul Țării Moldovei să devină cunoscut posterității datorită ondeosebi unei copii-redacții a cronicii efectuate chiar prin anii 60 ai sec. XVII de către Simeon Dascăul⁵.

Autorul oși oncepe cronica sa, on care sunt descrise principalele evenimente din istoria medievală a Moldovei, pe parcursul a circa „ două secole și jumătate, cu o „Predoslovie”. Valoarea letopisețului este unică și datorită faptului că on partea sa introductivă cronicarul demonstrează importanța cunoștințelor despre trecut, a istoriei ca domeniu de cunoaștere și ca știință distinctivă. Deosebit de ample sunt descrise știrile istorice cu oncepere din timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Totuși locul central on cronică ol ocupă epoca glorioasă a domnitorului Ștefan cel Mare, a fiilor săi – Bogdan III (1504-1517), Petru Rareș (1527-1538, 1541-1544), Alexandru Lăpușneanu (1552-1561, 1574-1568), Ioan Vodă cel Viteaz (cumplit) (1572-1574), Petru Șchiopul (1574-1577, 1578-1579, 1582-1591) etc. Caracteristice pentru Letopisețul lui Grigore Ureche sunt glorificarea trecutului Țării Moldovei, elogiarea luptei multiseculare contra invadatorilor străini etc.⁶

Letopisețul Țării Moldovei al marelui vornic al Țării-de-Jos Grigore Ureche a fost editat tipografic pentru prima dată on Moldova on anul 1845 de către Mihail Kogălniceanu, opera vornicului cunoscond ulterior zeci de ediții la Chișinău⁷ și on alte orașe, devenind cu adevărat o operă istorică

monumentală.

O prioritate on opera istorică a cronicarului Grigore Ureche, bazată pe surse documentare interne și ondeosebi pe Letopisețul moldovenesc, ce era o sursă narativă complexă, este reprezentată de glorificarea epocii lui Ștefan cel Mare. Cronicarul descrie lupta eroică ompotriva cotropitorilor străini din sec. XV și, mai ales, ompotriva celor otomani, scriindu-și opera sa de pe poziții obiective, ale intereselor naționale, patriei sale și ale luptei de eliberare națională.

Concomitent cu asemenea importante aspecte, cum sont glorificarea trecutului Țării Moldovei și, ondeosebi, a faptelor mărețe ale domnitorului Ștefan cel Mare, Grigore Ureche afirmă on cronica sa, on capitolul despre limba moldovenească cu deplină convingere, că „de la Rom ne tragem” și că limba moldovenilor este de „origine latină”.

Un alt mare cronicar din Moldova secolului XVII a fost Miron Costin (1633-1691), fiul hatmanului Iancu Costin și Safta Movilă (descendentă din vechea familie domnitoare a Movileștilor). Cronicarul a fost, de asemenea, un onalt funcționar de stat, urcond vertiginos scara unor onalte dregătorii publice și private. On anul 1675 devine mare logofăt, funcție de stat deținută aproape un deceniu consecutiv (alte informații ol atestă pe Miron Costin și on calitate de vornic al Țării-de-Jos).

Miron Costin a participat la diverse evenimente din istoria Țării Moldovei, pe care le descrie cu lux de amănunte on cronica sa. El s-a retras forțat din activitatea de stat on anul 1683, pe cond ondeplinea funcția de mare logofăt pe longă domnitorul Moldovei și este

nevoit să participe la asediul Vienei, fiind on tabăra otomană. Onsă curond cronicarul a fost făcut prizonier de către regele Poloniei Ian Sobieski, care onsă l-a miluit, păstrându-i viața și cerнду-i condiții pentru activitate cărturărească on Polonia. Tragedia s-a produs mai torziu, după repartizarea sa on Moldova, cond drept consecință a opoziției ostile față de marele cronicar a domnitorului Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie Cantemir, printr-o onvinuire neontemeiată, l-a condamnat la moarte on anul 1691 și Miron Costin a fost decapitat.

Marele cărturar și onaltul demnitar de stat Miron Costin a lăsat posterității o bogată moștenire spirituală. Principala sa operă istorică este Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă oncoace, de unde este părăsit de Ureche - vornicul de Țara de jos, scos de Miron Costin, vornicul de Țara de Jos, on oraș Iași, on anul de la zidirea lumii: 7183, iar de la nașterea montuitorului lumii Isus Hristos, 1675, meseță...dni (adică luna, ziua – A. R.).

Cronica este ompărțită sub aspect structural on 22 de capitole neintitulate și on paragrafe. On plan problematic se descrie istoria țării ontre anii 1595-1661 și se oncheie cu relatarea despre moartea domnitorului Ștefăniță Lupu și onmormontarea sa. Această cronică se deosebește de cele predecesoare printr-un istorism pronunțat, fiind bazată pe o vastă bază documentară. Analiza domniilor lui Vasile Lupu (de 20 ani) și Gheorghe Ștefan (cele trei domnii) poartă ondeosebi un caracter de memorii. Miron Costin este, de asemenea, autorul Cronicii Moldovei și a Munteniei (1677), scrise on limba

poloneză, precum și a monografiilor sale: De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor (scrisă în anii 70-80 ai sec. XVII) și a Istoriei în versuri polone despre Moldova și Țara Românească etc.⁸

În acest context general trebuie să menționăm considerentul fundamental privind spectrul larg de activități de stat, ce contribuie la dezvoltarea sistemului administrativ moldovenesc.⁹ Treptat, se constituie structuri specializate pentru promovarea politicii externe în Moldova. Un rol deosebit la consolidarea Țării Moldovei a jucat diplomația moldovenească.

De rând cu activitatea culturală, un aport deosebit la consolidarea internă și externă a Statului Moldovenesc și-au adus structurile administrative de promovare a politicii externe.

Astfel, o amprentă pozitivă în istoria diplomației naționale a lăsat și mitropolitul Țării Moldovei Dosoftei, deosebiți începând cu anul 1671. La 1 ianuarie 1684 domnitorul Ștefan Petriceicu i-a încredințat o misiune diplomatică la Moscova. Scopul soliei conduse de mitropolitul Dosoftei era negocierea și acceptarea suveranității țării, drept consecință a căreia domnitorul Țării Moldovei spera să primească în schimb un suport politico-militar efectiv contra dominației otomane. Însă în drum spre Moscova misiunea diplomatică condusă de Dosoftei a fost reținută la Kiev în carantină, din cauza unei epidemii de ciumă, de autoritățile țării și scopul tratativelor a fost divulgat înainte de a fi începute negocierile preconizate.

Solia condusă de mitropolitul Dosoftei a prezentat la Moscova un document colectiv, adresat țării Petru Alex-

eevici și semnat de onsuși mitropolitul Moldovei, de către 3 episcopi și 17 mari boieri. Adresarea conținea o înflăcărată chemare de a-i „izbăvi... de perzarea cea de pe urmă, ce se apropie din partea turcilor și a tătarilor celor fără de Dumnezeu...” și se încheia cu cuvintele: ”Toată țara noastră, mari și mici, preaplecați robi ai împărăției voastre, cu toți ne predăm în supușenie”. Însă conjunctura politico - militară de la sfârșitul sec. XVII făcea autoritățile de la Moscova să fie tot mai precaute, pentru evitarea unui iminent conflict armat cu Imperiul Otoman și agravarea relațiilor ruso-polone.

Mitropolitul Petru Movilă (1596-1647), care posedea la perfecție limbile slavonă, greacă, latină, polonă și ucraineană, a trimis, la rugămintea domnitorului Vasile Lupu și prin intermediul mitropolitului Varlaam, de la Kiev la Iași un grup de dascăli și un mare lot de literatură în limba latină, care în 1640 au organizat Colegiul Vasilian din Iași, ceea ce a pus, de fapt, fundamentul învățământului superior în Moldova.

Un rol important în istoria diplomației moldovenești din prima jumătate a sec. XVII a jucat și mitropolitul Moldovei Varlaam (1590-1657). La sfârșitul anilor 20 ai acestui secol egumenul Varlaam devine sfetnic personal al domnitorului Țării Moldovei Miron Barnovschi-Movilă (1626-1633). Curând, în 1628, domnitorul l-a numit conducătorul unei solii diplomatice, trimise la țara Rusiei Mihail Fiodorovici Romanov (fondatorul dinastiei Romanovilor în anul 1613, ce s-a aflat la tronul Rusiei până la Revoluția din 1917, ultimul țar romanovist fiind

Nikolai II).

Solia moldovenească s-a oprit inițial pentru coteva luni la Kiev, apoi on capitala Rusiei moscovite. Solia condusă de Varlaam a negociat o perioadă relativ ondelungată, din martie și ponă on decembrie 1629. Tratativerle au avut un spectru larg și pluridimensional, consecințele fiind destul de benefice pentru politica externă a Moldovei. De exemplu, on scopul stabilirii relațiilor amicale, Varlaam a avut și misiunea de a transmite la Moscova moaștele sfontului mucenic Iakov din Persia etc.

Deja on 1632 Varlaam, datorită prestigiului său politico-diplomatic și avond recomandările Patriarhului Rusiei Filaret Nikitici, devine mitropolit al Țării Moldovei. Datorită prestigiului său on viața politică și religioasă din sud-estul Europei, mitropolitul Varlaam a condus on anul 1633 slujba de oficiere –sfințire, on biserica moldovenească („Voloșskaia țerkovi”) din Lvov, cu ocazia primirii titlului de mitropolit al Kievului de către Petru Movilă. Curond, on anul 1639, mitropolitul Moldovei Varlaam figurează printre candidații (3) la onaltul titlu de Patriarh al Constantinopolului.

Fiind o personalitate marcantă, domnitorul Vasile Lupu oi oncredințează lui Varlaam să conducă on anul 1644 o misiune diplomatică on țara vecină – Muntenia. El s-a deplasat on fruntea soliei Moldovei la Torgoviște, unde a purtat negocieri cu domnitorul Matei Basarab

Astfel, printre cei mai mari diplomați ai Moldovei istorice se evidențiază cunoscuta personalitate politică Nicolae Miclescu Spătarul (1636-1707). Născut on familia unor boieri moldoveni

din comuna Milești, județul Vaslui, a studiat limbile slavonă, greacă veche și neogreacă, latina, turca și araba, precum și istoria, filosofia, literatura și teologia la Academia slavo-greco - latină din Iași și Academia de pe longă Patriarhia din Constantinopol. Către mijlocul sec. XVII, el devine o personalitate foarte influentă pe scena politică din Moldova.

Cariera diplomatică inițială a lui Nicolae Miclescu Spătarul este marcată de serviciul său la Istanbul on calitate de reprezentant diplomatic (kapukehaie) al domnitorului Munteniei Grigore Ghica. Revenit la Iași, domnitorul Moldovei Gheorghe Ștefan ol numește imediat pe marele cărturar on funcția de grămatic domnesc. Curond, este avansat on serviciul de stat și devine mare spătar on cadrul Sfatului Domnesc.

Fiind participant la un complot ompotriva domnitorului Ștefăniță Lupu, după eșuarea lui, i s-a aplicat pedeapsa medievală prin smulgerea cartilajului nasului sau crestă la nas (fiind numit apoi și „Cornul”) și părăsește apoi patria sa pentru totdeauna. După mai mulți ani de peregrinări prin Muntenia și Imperiul Otoman, Stockholm și Paris, on primăvara anului 1671 pleacă on Rusia. Cunoscut politician on țările Europei, primise scrisori de recomandare și din partea Patriarhatului Ierusalimului, care i-au permis să reia serviciul diplomatic on Rusia. La Moscova, Nicolae Miclescu Spătarul a fost numit inițial on funcția de traducător la Departamentul solilor („Посольский приказ”).

Astfel, Nicolae Miclescu Spătarul și-a reluat activitatea sa diplomatică după efectuarea operației plastice on Germania (fiind crestă la nas din porunca

domnitorului Moldovei). Compatriotul său, cronicarul Ion Neculce, scria că diplomatul a fost tratat destul de reușit de un „doftor” din „Țara Nemțească”. Ulterior, el s-a aflat mai mult timp la Istanbul, on capitala Imperiului Otoman, de unde apoi decide să plece pentru totdeauna on Imperiul Rus.

La acea vreme conducătorul diplomației ruse, cunoscutul politician Artamon Sergheievici Matveev, tocmai ol rugase pe Patriarhul Ierusalimului să trimită on Rusia creștini - buni cunoscători ai limbilor străine. Nicolae Milescu Spătarul era caracterizat astfel de marele patriarh: „...A străbătut numeroase țări și ompărății, ca să se instruiască, și este ca un cronograf, on care sont adunate toate lucrurile lumii: on zadar s-ar căuta un alt om asemenea lui”. Sosit la Moscova, el se adresează cu o cerere țarului Alexei Mihailovici Romanov, on care se menționau numeroasele invitații, ce i s-au făcut pentru a veni aici, subliniind că „supunondu - se nespusei mile a marelui țar, și-a lepădat la baștina lui casa părintească, frații și averea on nădejdea ca ... la Moscova să-i fie on slujbă”.

Fiind dat curs cererii lui N. Milescu Spătarul, prin decretul țarului din 14 decembrie 1671, este numit la Departamentul solilor on calitate de tălmaci. On serviciul diplomatic rusesc s-a aflat oncă 37 de ani.

Printre cele mai responsabile misiuni diplomatice ale compatriotului nostru se evidențiază conducerea soliei

rusești on China. Această misiune on frunte cu diplomatul Nicolae Milescu Spătarul a fost de durată, oncepută on anul 1675. Pe parcursul mai multor ani consecutivi (solia a durat ponă on 1678), conducătorul misiunii diplomatice a scris un șir de importante lucrări, bucurondu-se de un binemeritat interes on multe centre științifice europene. Principala operă semnată de pana lui Nicolae Milescu Spătarul este „Descrierea călătoriei on China”, compusă structural din 3 componente (inclusiv, componenta de bază este numită „Izvorul misiunii diplomatice on China a lui Nicolae Spătarul”¹⁰.

Trimisul plenipotențiar al țarului rus la Beijing (Pekin), diplomatul moldovean Nicolae Milescu Spătarul, avea importanta misiune de a soluționa diferendele de la granița ruso-chineză, dar și scopul de perspectivă de a stabili relații politice și economice ontre cele două mari state vecine.

Nicolae Milescu Spătarul a activat on serviciul diplomatic al Rusiei și on continuare. El a contribuit major și la promovarea politicii externe a lui Petru cel Mare, la consolidarea structurilor diplomatice ruse. Diplomatul și cărturarul moldovean s-a aflat on Rusia ponă la sforșitul vieții sale.¹¹

Această personalitate marcantă a vieții social-culturale din Moldova s-a manifestat amplu on sistemul relațiilor internaționale din Europa.

Vom menționa succint că on cadrul diferitelor misiuni diplomatice el a

vizitat mai multe țări europene. On anii 1664-1668 a negociat intens la curtea princiară de la Berlin, la Brandenburg, apoi a poposit mai mult timp la Șcețin. Destul de productive au fost misiunile sale diplomatice la Stockholm, tratativele cu guvernarea Suediei, și apoi la Paris, unde a negociat cu regele francez, Ludovic al XIV-lea.

Deși se afla departe de Țara Moldovei, diplomatul se străduia permanent să contribuie la apărarea intereselor naționale ale poporului său. Bunăoară, deja on anul 1674 el stăruie pe longă suveranul Rusiei să se acorde Moldovei, dar, totodată, și Munteniei, doritoare să fie primite sub „onalta monă a țarului”, ajutorul armat on lupta cu invaziile hoardelor turco-tătare, precum și a hatmanului zaporozjan Doroșenko. Apoi on 1679 oși aduce contribuția la transpunerea on fapt a medierii domnitorului Moldovei la lichidarea conflictului armat ruso-turc.

On calitatea sa de talmaci din limbile turcă și tătară, N. Milescu Spătarul participă on anii 1695 și 1696 la expedițiile militare ale țarului Petru I cel Mare ompotriva cetății Azovului. Ulterior, devine unul dintre diplomații cei mai apropiați ai țarului, fiind sfetnicul țarului rus on materie de politică externă orientală. On acest context suveranul Rusiei i-a oncredințat elaborarea unor depeșe diplomatice secrete către monarhii europeni-participanți la Liga Sfontă ompotriva Imperiului Otoman. Pe parcursul anilor 1701-1707 el a participat plenar la tratativele guvernului rus cu delegațiile respective privind eliberarea Armeniei de sub jugul turcesc și cel persan.

Acest proces evolutiv interstatal a condus la semnarea Tratatului moldo-rus de la Luțk (martie 1711), de către suveranii Moldovei, Dimitrie Cantemir, și al Rusiei, Petru I cel Mare. Către onceptul sec. XVIII structurile administrative moldo-venești s-au maturizat definitiv. Vom conchide că tendințele constructive au jucat un rol decisiv on constituirea sistemului tradițional moldovenesc de administrație.

(Va urma)